

Bozkurt Aran¹

Ticaret Çalışmaları Merkezi Direktörü

KÜRESEL TİCARETİN YENİ GÜCÜ: YAPAY ZEKÂ VE TÜRKİYE'YE OLASI YANSIMALARI

GİRİŞ

DEĞERLENDİRME NOTU

Dünya Ticaret Örgütü'nün yıl içinde yayınladığı temel belgeler arasında yer alan "Küresel Ticaret Görünüm" raporu, ekim ayı içinde yayınlanmıştır. Rapor 2025 yılına ait beklentileri içerecek şekilde Nisan ayında yayınlanan raporun altı aylık dönem sonunda yeniden gözden geçirilmiş şeklindedir. Yıl içinde küresel ticaret konusundaki mevcut gelişmelerle 2026 yılına ilişkin beklentileri içermesi bakımından önemlidir.

Gerçekten de daha önceleri beklentiler içinde yer almayan ve küresel ticareti doğrudan etkileyen **önemli bir bulgu ortaya** çıkmıştır. Ekim ayında ilan edilen raporda 2025 yılında **küresel mal ticaretinde %2,4'lük bir büyüme beklendiği** belirtilmiştir. Nisan ayında ise 2025 yılı için büyüme oranını %0,9 olarak belirlemişlerdi. **DTÖ ekonomistlerine göre bu beklenmedik büyüme, temelde yapay zekâ ticaretinin etkisine ilave olarak firmaların stoklarını güçlendirilmesinin sonucudur.** Ekim ayında yayınlanan rapora buradan ulaşılabilir.²

Raporun kamuoyuna duyurulması sırasında DTÖ Genel Direktörü Okonjo-Iweala kapsamlı bir konuşma yapmıştır.³ Mal ticaretine ilişkin öne çıkardığı hususlar aşağıdadır.

- Yıl başından beri kurallı ticaret sisteminde belirsizliğe ve ticaret tarihinde görülmemiş uygulamalara karşı **ticaretin ciddi bir direnç** gösterdiğini,
- DTÖ üyelerinin ölçülü karşılık verdiğini,

¹<https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1257/Bozkurt+Aran>

²https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/gots_e.htm

³https://www.wto.org/english/news_e/news25_e/qtos_oct25_dg_remarks_e.pdf

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazarına aittir. TEPAV'ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

- Nisan ayında yapılan ilk tahminler göre, 2025 yılı için küresel ticaretin %0,2 daralacağı, daha sonra ağustos ayında %0,9 büyüyeceği öngörülürken **ekim ayında yıllık büyüme ortalamasının %2,4 olarak belirlendiğini**,
- Bu gelişmenin ilk nedeninin firmaların yeni tarife artışlarından kurtulmak için **tedarik taleplerini öne** almaları olduğunu, nitekim Kuzey Amerika da kimyasallar, başta altın olmak üzere kıymetli maden ithalatının %13,2 arttığının görüldüğünü,
- İkinci nedenin ise **“yapay-zekâ” ile ilgili yarı iletken, bilgisayar, gibi ürünlerin** ticaretinde görülen güçlü talep artışının ortaya çıktığını,
- Üçüncü unsurun ise **Güney-Güney ticaretinde yıllık olarak %8’lik** büyümenin devam ettiğinin görüldüğünü belirtmiştir.

Hizmet ticaretinde 2025 yılı için %4,6 büyüme öngörüldüğünü, hizmet ticaretinin gümrük tarifelerinden doğrudan etkilenmemekle beraber dolaylı olarak ulaştırma ve turizm gibi alanlarda yavaşlatıcı etkisi olabileceğini ifade etmiştir.

Genel Direktör Iweala, çok belirsizlik barındırdığı için 2026 yılı için kesin bir sonuca varmanın zor olduğunu ifade etmiştir. **2026 yılında mal ticaretinin hacim olarak sadece %0,5** büyüyeceğini tahmin ettiklerini, 2025 ve 2026 yılları için iki yıllık birikmiş artışın ise %2,9 civarında oluşacağını öngördüklerini belirtmiştir.

Genel Direktör, ticaret sisteminin dayanıklılığını, **küresel mal ticaretinin yaklaşık %72'sinin hâla** WTO'nun en çok kayırılan ülke tarifesi şartlarına tabi olduğunu da sözlerine eklemiştir.

RAPORUN İÇERİĞİ

Böylece Ekim ayında yayınlanan raporun ana hatları Genel Direktör Iweala'nın konuşmasına atıf yaparak özetlenmiştir. DTÖ üyesi olan 166 ülkenin başta gümrük tarifeleri olmak üzere ticaret ile ilgili istatistiklerinin bir nevi toplanma merkezi olması dolayısıyla yayınladığı raporlar ilgi ile izlenmektedir. Bu defa ekim ayındaki raporda, “yapay-zekâ”nın küresel ticaretin beklenmedik gelişmesine katkıda bulunmasının, bu şekilde DTÖ tarafından ilan edilmesi önemlidir.

Bu tespite gelen tepkiler arasında “European Centre For International Political Economy-ECIPE”de yayınlanan yazı dikkat çekicidir.⁴ Yazıda ABD şirketlerinin muhtemel tarife artışları öncesi yaptıkları stok birikimi geçici bir etki yaratsa da esas patlamanın yarı iletkenler, bilgisayarlar, sunucular ve Telekom donanımları gibi “yapay-zekâ” ile bağlantılı ürünlerde olduğu belirtilmektedir. Bu gelişmenin, küresel ekonominin gerçek yatırımlarla ve politikadan bağımsız bir biçimde **“yapay-zekâ” etrafında yeniden örgütlenmesinin** kanıtı olduğu ileri sürülmektedir.

Marell'e göre belirleyici ivme sadece ABD'den kaynaklanmamakta, **Vietnam, Tayland ve Meksika “yapay-zekâ” değer zincirinde hızla yukarı tırmanmaktadır**. Avrupa Birliği'nin ise “yapay-zekâ” odaklı bu gelişmeye sınırlı katkı verdiğini belirtiyor.

Financial Times gazetesinde ⁵ yer alan makalede, ekonomistlerin beklentilerini yukarı doğru revize etmelerinde ABD teknoloji üreticilerin “yapay-zekâ” alanına yaptıkları büyük yatırımların etkin olduğu, **Amazon, Google, Meta ve Microsoft'un yaklaşık 400 Milyar** Dolar yatırım yapmayı kararlaştırdıkları belirtilmektedir. Yazıda ayrıca küresel olarak ticaretin büyümesine

⁴ Erik van der Marel; “Political Economy Today” ECIPE , 20 Ekim 2025

⁵ Stu Woo, “America’s Tariffs Jolted the Global Economy. Its AI spending is Helping Save It”;Financial Times,30 Kasım 2025.

olanak vermekle beraber bundan eşit olmayan şekilde bazı ülkelerin- ABD ve Çin'e ilaveten Tayvan, Güney Kore ve Hollanda'nın- yararlanacakları ifade edilmektedir.

SON SÖZ

Son zamanlarda küresel ticaretin büyüme hızı uzun yıllar ortalamasının 1/3'üne düşmüştür. "Yapay-zekâ"nın küresel ticaretin ivme sağlayan unsurlarından biri olması halinde ticaret sistemini bozucu özelliklerinin törpülenmesinde olumlu bir etkisi de olabilir.

Türkiye, "yapay-zekâ" tedarik zincirlerinin henüz **önemli bir halkasında yer almamaktadır**. Avrupa Birliği ile yoğun bir ticaret ilişkisini muhafaza edebilmek amacıyla, **Vietnam, Meksika Tayland ve Hindistan gibi ülkelerle** rekabet alanına "yapay-zekâ" unsurunun katılmasını kabul etmek ve buna karşı bazı önlemler alınmasını sağlamak yararlı olabilecektir. Diğer taraftan **otomotiv, beyaz eşya, savunma, yazılım ve oyun teknolojilerinde belirli bir gücü de** bulunmaktadır. Bu alanda yaratılan birikimin "**yeni sanayi politikası**" uygulamalarıyla desteklenmesi düşünülmelidir. Türkiye'nin "yapay-zekâ" ilişkili **donanım üretimi** ve ilgili hizmetlerde **veri merkezleri, bulut altyapısı, telekomünikasyon donanımlarının montajı gibi alanlarda rol** üstlenebilmesi için somut fırsatlar yaratması olasıdır.

Diğer bir gözlem de küresel ticaretin son 30 yıldır gelişimiyle ilgidir. Küresel ticaretin **1980-2010 yılları arasında büyüme oranı yıllık %6 civarında iken son 10 yılın ortalaması ise %1,8'dir**. Dış ticaretin daralan büyüme oranı, mevcut piyasalardaki payın, önce korunması, daha sonra büyütülmesi ve yaratıcı yeni önlemlerin alınmasıyla doğrudan bağlantılıdır.